

Η κατάσταση της ψυχής μετά θάνατον (Φώτιος Σχοινάς, Δρ. Φιλοσοφίας)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : Μαρτίου 11, 2020

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Τό άρθρο αυτό αποτελεί απόπειρα ανταποκρίσεως στο αίτημα της κ. Βασιλικής Κ. για τή μεταθανάτια κατάσταση τών ψυχών και τή δυνατότητα ήμων τών ζώντων νά βοηθήσουμε στήν ανάπαυσή τους.

Κατ' αρχήν πρέπει νά σημειώσουμε ότι **τή δυνατότητα μετανοίας και ως έκ τούτου τής σωτηρίας έχουμε μόνο στήν παρούσα ενσώματη και ἔγχρονη ζωή**. Ἡ μετάνοια συνδέεται μέ τήν ἐν σώματι και ἐν χρόνῳ ζωή. **Μετά ἀπό αὐτή δέν ὑπάρχει δυνατότητα μετανοίας**. Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης λέγει ὅτι οἱ ψυχές τών ἀνθρώπων στόν ἄδη θά ἤθελαν νά ζήσουν μόνο πέντε λεπτά στήν παρούσα ζωή γιά νά προλάβουν νά μετανοήσουν. Ὅμως ἀποτελεῖ ἀκλόνητη πεποίθηση και διδασκαλία τής Ἐκκλησίας ὅτι **οἱ ψυχές τών κεκοιμημένων μποροῦν νά βοηθηθοῦν πολύ και ἀποτελεσματικά ἀπό ἐμᾶς τούς ζωντανούς**. Τά μέσα βοηθείας πρός τούς κεκοιμημένους εἶναι ἡ μνημόνευσή τους στή Θεία Λειτουργία, τά μνημόσυνα, ἡ προσωπική προσευχή γιά αὐτούς και οἱ διάφορες ἀγαθοεργίες μέ προεξάρχουσα τήν ἔλεημοσύνη.

2. Μόνο ἡ παρούσα ζωή εἶναι καιρός μετανοίας

Κατά τόν μεγάλο δογματολόγο **καθ. Παναγιώτη Τρεμπέλα** «μόνον ἡ παρούσα ζωή εἶναι καιρός μετανοίας και ἀγώνων πρός τήν πρόοδον ἐν τῇ ἀρετῇ» (Π. Ν. Τρεμπέλα, Δογματική, τόμος 3, ἐκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων ὁ Σωτήρ, Ἀθήναι 1979, σελ. 372). **Μετά τόν θάνατο δέν ὑφίσταται δυνατότητα μετανοίας και διορθώσεως**.

Ὁ **Κύριλλος Ἱεροσολύμων** δηλώνει ὅτι «τῆς μετανοίας και τῆς ἀφέσεως ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον τήν προθεσμίαν ἔχουσης...οὐκ ἔστι μετά θάνατον λοιπόν τούς ἐν ἀμαρτίαις τελευτήσαντας ὡς εὐεργετηθέντας αἰνεῖν, ἀλλ' ἀποδύρεσθαι» (Κυρίλλου Κατηχήσεις 18, 14, PG 33 1032- 1033). Ὁ **Μέγας Βασίλειος** λέγει ὅτι «τῆς μετανοίας και τῆς ἀφέσεως τών ἀμαρτιῶν ὁ παρών ἐστι καιρός, ἐν δέ τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἡ δικαία κρίσις και ἀνταπόδοσις» και ὅτι «μετά τήν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆν οὐκ

ἔστι καιρός κατορθωμάτων, τοῦ Θεοῦ τόν παρόντα καιρόν ἐπιμετρήσαντος εἰς ἐργασίαν τῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ εὐαρέστησιν» (Μ. Βασιλείου PG 31 700-701). Ὁ **ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος** κηρύσσει ὅτι «οὐκ ἐστὶν ἐν ἄδη τοῖς ἀπελθοῦσιν ἐξομολόγησις καὶ διόρθωσις. Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς ἐνταῦθα μὲν καὶ βίον καὶ πράξιν, ἐκεῖ δὲ τὴν τῶν πεπραγμένων ἐξέτασιν» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΣΤ', PG 35, 944). Ὁ **ἱερός Χρυσόστομος** ἀποφαίνεται ὅτι «ὁ παρῶν βίος πολιτείας ἐστὶ καιρός, μετὰ δὲ τὴν τελευταίην κρίσιν καὶ κόλασιν», ὡς ἐκ τούτου «ἕως μὲν ἂν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὦμεν τῷ παρόντι, δυνατόν διαφυγεῖν τὴν τιμωρίαν μεταβαλομένους (=ἐάν ἀλλάξουμε, ἐάν δηλαδή μετανοήσουμε), ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντες ἀνήνυτα (=ἀνώφελα) οἰμώξομεν». (Ἰωάννου Χρυσοστόμου, PG 57, 416).

3. Εἶναι δυνατὴ ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν στή μέλλουσα ζωή;

Ἀπό τὰ ἀνωτέρω Πατερικά χωρία συμπεραίνουμε ἀβιάστως καὶ ἀσφαλῶς ὅτι **μόνο ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι καιρὸς μετανοίας** καὶ μεταβολῆς ἐπὶ τὰ κρείττω, **ἡ δὲ μέλλουσα ζωὴ εἶναι καιρὸς ἀνταποδόσεως, ἐπιβραβεύσεως ἢ ἀποδοκιμασίας**. Ὅμως στήν Ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ στήν Ἁγία Γραφή παρατηροῦμε περιπτώσεις μεταθανάτιας, ἂν μὴ μετανοίας, τουλάχιστον μεταβολῆς ἐπὶ τὰ βελτίω. Τρανὸ παράδειγμα ἡ κάθοδος τοῦ Χριστοῦ στόν Ἄδη κατὰ τὴν τριήμερο ταφή του, τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου στους τεθνεώτας καὶ ἡ σωτηρία αὐτῶν πού τόν ἐπίστευσαν. Ἐπ'αὐτοῦ γράφει ὁ **ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός**: «Ὅσο γι' αὐτό πού λέει ὁ προφήτης ὅτι, “στόν ἄδη ποιός θά σέ δοξάσει;”, εἶπαμε ἤδη ὅτι οἱ ἀπειλές τοῦ παντεπόπτη Θεοῦ εἶναι βέβαια τρομερές, ἀλλά τελικά τίς ὑπερνεκῆ ἢ ἀνυπολόγιστη φιλάνθρωπία του. Ἄλλωστε καὶ μετὰ ἀπό αὐτά πού εἶπε ὁ προφήτης, ἔγινε ὅπωςδήποτε στόν ἄδη μετάνοια, ἐννοῶ τὴ μετάνοια ἐκείνων πού πίστεψαν ἐκεῖ μέ τὴ σωτήρια κάθοδο τοῦ Δεσπότη. Ὅμως δέν τούς ἔσωσε ὅλους ὁ ζωοδότης Κύριος, ἀλλά, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ, καὶ ἐκεῖ ἔσωσε μόνο ἐκείνους πού πίστεψαν» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων* 13, μετάφραση Παναγιώτη Παπαευαγγέλου, ΕΠΕ 4, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 167).

Ἀκόμη ὁ **ἅγιος Νεκτάριος** σχολιάζοντας τό χωρίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς «Ὅς ἂν εἶπη λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ ὅς δ' εἶπη κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι» (Ματθ. 12, 32) ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἄφεση ἁμαρτιῶν μετὰ θάνατον. Συγκεκριμένα γράφει: «Ἐπειδὴ εἴρηται: “Ὅς ἂν εἶπη λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ ὅς δ' εἶπη κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι” (Ματθ. 12, 32), ἔπεται ἐντεῦθεν ἀναγκαίως τό συμπέρασμα, ὅτι τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἔστι δυνατὴ καὶ μετὰ θάνατον τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεςις. Ἐπειδὴ ἐπίσης εἴρηται, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς “ἔχει τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ Ἄδου” (Ἀποκαλ. 1,18) ἔπεται, ὅτι δύναται

ἀνοίγειν τὰς τοῦ Ἄδου εἰρκτάς καί ποιεῖν ἐλευθέρους τοὺς ἐν αὐτῷ δεσμώτας. Καί ἐπειδὴ μετὰ θάνατον οὐκ ἔστι μετάνοια, οὐδέ μισθαποδοσία αὐτοῖς τοῖς ἀμαρτωλοῖς, ἔπεται, ὅτι πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ὅτι ἐστὶ δυνατὴ ἡ ἄφεσις αὕτη τῶν ἀμαρτιῶν καί ἡ ἀπό τῶν δεσμῶν τοῦ Ἄδου τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπαλλαγὴ, οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει ὁδός, πλὴν ταύτης δὴ, ὅτι ὁ Κύριος τελεῖ τὸ πρᾶγμα τοῦτο διὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας δεήσεων, καί ἐν τῇ δυνάμει τῆς ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων προσφερομένης ἀναιμάκτου θυσίας. Ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων δὲ ἐκεῖνων, οἵτινες καί τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐβλασφήμησαν, ἢ ὅπερ ταυτό ἀμετανόητοι ἐν θανασίμῳ ἀμαρτία διέμειναν, ἢ Ἐκκλησία οὐκ εὔχεται δι' αὐτὸ δέ τοῦτο, ὡσπερ ὁ Σωτὴρ εἶρηκεν, ἢ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὔτε ἐν τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀφεθήσεται» (Ἁγίου Νεκταρίου, Μελέτη περὶ τῆς ἀθανασίας ψυχῆς καί περὶ ἱερῶν μνημοσύνων, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 155-156). Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου συμπεραίνουμε ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος θεωρεῖ ὅτι **εἶναι δυνατὴ ἡ ἄφεσις ἀμαρτιῶν μετὰ θάνατον καί ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς κολάσεως τῶν ἀμαρτωλῶν διὰ τῶν δεήσεων τῆς Ἐκκλησίας καί διὰ τῆς μνημονεύσεών των στή θεία Λειτουργία πού προσφέρεται γι' αὐτούς. Αὐτὸ συμβαίνει γι' αὐτούς πού ἦσαν μὲν ἀμαρτωλοί, ἀλλὰ εἶχαν διάθεση σωτηρίας. Γιὰ τοὺς ἀμετανόητα ἀμαρτωλοὺς, γι' αὐτούς δηλαδή πού ἐβλασφήμησαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (βλασφημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι τὸ νὰ μὴ θέλει κάποιος τὴ σωτηρία του καί νὰ εἶναι ἀμετανόητος) δέν εἶναι δυνατὴ ἡ ἄφεσις τῶν ἀμαρτιῶν καί ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κόλαση.**

Τὴν ἴδια γνώμη ἐκφράζει καί ὁ **ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός**. Κατὰ τὸν ἱερό Πατέρα ὑπάρχει μία μερίδα ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν μερικά βήματα προόδου στήν πνευματικὴ ζωὴ καί ἀπέκτησαν “μίαν ζύμην ἀρετῶν”, ἀλλὰ δέν πρόφθασαν νὰ τελειωθοῦν στήν πνευματικὴ ζωὴ εἴτε λόγῳ ἀμελείας, εἴτε λόγῳ ραθυμίας, εἴτε λόγῳ “τῆς ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναβολῆς”, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ἀνδρείας. Αὐτούς δέν πρόκειται νὰ λησμονήσει καί νὰ ἐγκαταλείψει ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἀλλὰ **θά κινήσει τοὺς συγγενεῖς καί φίλους τους νὰ προσφέρουν ὅ,τι ἐπιβάλλεται (προσευχές, μνημόσυνα, θεῖες Λειτουργίες, ἀγαθοεργίες, ἐλεημοσύνες) γιὰ τὴν ἀναπλήρωση τῶν ὑστερημάτων τοῦ πεθαμένου**. Συγκεκριμένα λέει ὁ ἱερός Πατέρας: «Τοῦτο οὖν σκόπει πᾶς τις ὁ τοῖς ρηθεῖσιν ἀμφισβητῶν, ὅτι περ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ὁ μικρὰν ἀρετῶν ζύμην κτησάμενος, μὴ πεθφακῶς δέν ταύτην ἀρτοποιῆσαι, ἀλλὰ βουληθεῖς μὲν, μὴ δυνηθεῖς δέ τοῦτο, ἢ ραθυμίας ἢ ἀμελείας ἢ ἀνανδρίας ἔνεκα, ἢ τῆς ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναβολῆς, ἐπιφθασθεῖς δέ καί θερισθεῖς παρ' ἐλπίδα, οὗτος οὐκ ἐπιλησθήσεται παρά τοῦ δικαίου κριτοῦ καί δεσπότη, ἀλλ' ἐγερεῖ ὁ Κύριος αὐτῷ μετὰ θάνατον αὐτοῦ τοὺς οἰκείους καί ἀγχιστεῖς καί φίλους καί τούτων τὰς γνώμας ἰθυνεῖ, καί τὰς καρδίας ἐλκύσει, καί τὰς ψυχὰς ἐπικάμψει πρὸς ἀρωγὴν καί βοήθειαν τούτου καί σπεύσουσι κινηθέντες θεόθεν, ἀψαμένου τοῦ δεσπότη τῶν καρδιῶν αὐτῶν, ἀναπληρῶσαι τοῦ οἰχθέντος (=τοῦ πεθαμένου) τὰ ὑστερήματα» Μετάφραση (Παναγιώτη Παπαευαγγέλου): «Ἄς προσέχει λοιπὸν αὐτὸ ὁ καθένας πού ἀμφισβητεῖ ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν, ὅτι κάθε

ἄνθρωπος πού απέκτησε μικρή ζύμη ἀρετῶν καί δέν πρόφθασε νά τή μεταβάλλει σέ ἄρτο, καί θέλησε βέβαια, ἀλλά δέν μπόρεσε νά τό κάνει ἀπό ὀκηνηρία ἢ ἀπό ἀμέλεια ἢ ἀπό ἀνανδρία ἢ ἐξ αἰτίας ἀναβολῆς ἀπό τή μιά μέρα στήν ἄλλη, καί ἔφτασε καί τόν θέρισε ὁ θάνατος χωρίς νά τό περιμένει, αὐτός δέν θά λησμονηθεῖ ἀπό τόν δίκαιο Κριτή καί Δεσπότη, ἀλλά ὁ Κύριος θά κινήσει πρὸς χάρη του μετά τό θάνατό του τούς δικούς του καί συγγενεῖς καί φίλους του καί θά συγκινήσει τίς ψυχές τους πρὸς ἀρωγή καί βοήθειά του. Καί θά σπεύσουν τότε παρακινούμενοι ἀπό τό Θεό καί, ἀφοῦ ἀγγίξει ἔτσι τίς ψυχές τους ὁ Δεσπότης, θ' ἀναπληρώσουν τά ὑστερήματα ἐκείνου πού πέθανε» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ὁ. π., σελ. 183).

Ἐν κατακλείδι ὁ **ἱερός Δαμασκηνός** γράφει (μετάφραση Παναγιώτη Παπαευαγγέλου): «Πράγματι λένε οἱ φωτισμένοι ἀπό τό Θεό ὅτι οἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων, τή στιγμή τῆς τελευταίας πνοῆς τους δοκιμάζονται σάν σέ ζυγαριά, καί ἐάν ἡ δεξιά πλάστιγγα εἶναι πιο πάνω ἀπό τήν ἀριστερή, εἶναι ὀλοφάνερο πώς αὐτός πού ἔτυχε αὐτό θά ξεψυχήσει μέσα στούς δεξιούς ἀγγέλους. Ἐάν πάλι καί οἱ δύο πλάστιγγες εἶναι ἴσες, νικᾷ ὅπωςδήποτε ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά, ὅπως λένε οἱ θεολόγοι, καί ἂν ἀκόμα ἡ ζυγαριά γείρει λίγο πρὸς τά ἀριστερά, καί στήν περίπτωση αὐτή ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ θά ἀναπληρώσει ὅσο χρειάζεται. Νά οἱ τρεῖς θεῖες κρίσεις τοῦ Δεσπότη· ἡ πρώτη εἶναι δίκαιη· ἡ δεύτερη φιλάνθρωπη καί ἡ τρίτη ὑπεράγαθη. Μετά ἀπό αὐτές ἔρχεται ἡ τέταρτη, ὅταν οἱ πονηρές πράξεις εἶναι κατά πολύ βαρύτερες. Ἀλίμονο, ἀδελφοί· καί αὐτή ὅμως ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ εἶναι δίκαιη, θεσπίζοντας δίκαια γιά ἐκείνους πού κρίνονται» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὁ.π., σελ.191).

Συνελόντ' εἰπεῖν ἡ Ἐκκλησία δέχεται **τρεῖς ἀφέσεις ἀμαρτιῶν: πρώτη ἄφεση ἀμαρτιῶν εἶναι ἡ τοῦ Βαπτίσματος, δεύτερη ἡ τῆς μετανοίας καί ἐξομολογήσεως καί τρίτη ἡ μετά θάνατον διά τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν εὐποιῶν**. Ἐπί τοῦ προκειμένου γράφει ὁ **Μητροπολίτης Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου π. Ἱεροθέος**: «Ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν στήν Ὀρθόδοξη Παράδοση εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπό τήν κόλαση καί τήν τιμωρία. Καί αὐτή ἡ ἄφεση γίνεται μέ τρεῖς τρόπους καί σέ τρεῖς διαφόρους χρόνους. Ἡ πρώτη κατά τόν καιρό τοῦ Βαπτίσματος, ἡ δεύτερη μετά τό Βάπτισμα, διά τῆς ἐπιστροφῆς καί τοῦ πένθους κατά τήν παροῦσα ζωὴ, καί ἡ τρίτη μετά τόν θάνατο, διά τῶν εὐχῶν καί εὐποιῶν καί ὅσων ἐπιτελεῖ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ» (Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου π. Ἱεροθέου, Ἡ ζωὴ μετά θάνατον, Δ ἔκδοση, Ἱερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβάδεια 1997, σελ. 196).

4. Μερικὴ κρίση

Ἡ ψυχὴ μετά τήν ἐξοδό της ἀπό τό σῶμα φέρει τούς τύπους καί τό ποιόν τῆς

ένσώματης ζωής της. Γίνεται ή λεγομένη μερική κρίση σύμφωνα με τά έργα της, **ή οποία μερική κρίση είναι προσωρινή κατάσταση μέχρι τήν τελική, όριστική κρίση.** Ο Π. Τρεμπέλας λέγει ότι «έν τῇ παρούση ζωῇ ἐγχαράσσεται μόνιμος χαρακτήρ έν τῇ ψυχῇ καθιστῶν εὐδιάκριτον τήν ποιότητα αὐτῆς» (Π. Ν. Τρεμπέλα, ὄπ. π., σελ. 375). Ο ἅγιος Ἰουστῖνος Πόποβιτς γράφει στήν Δογματική του: «Οἱ ψυχές τῶν τεθνεώτων εἰσέρχονται στήν μετά θάνατον ζωή μέ ὀλόκληρο τό περιεχόμενό τους “τά δέ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ’ αὐτῶν”. Εἰσέρχονται μέ ὅλους τούς λογισμούς καί τά συναισθήματα, μέ ὅλες τίς ἀρετές καί τά πάθη, μέ ὅλα τά προτερήματα καί τά ἐλαττώματα, μέ ὀλόκληρο τόν ἠθικό τους κόσμο. Καί ὅπως αὐτές εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς ἐξῆλθαν τοῦ σώματος καί τῆς ἐπίγειας ζωῆς κρίνονται στή μερική κρίση καί καθορίζεται ή προσωρινή τους κατάσταση στή μεταθανάτιο ζωή, ή κατάσταση ἀπό τή μερική μέχρι τή Φοβερά Κρίση» (Ἁγίου Ἰουστίνου Πόποβιτς, Δογματική, μετάφραση Ἄρης Ἡλ. Γεωργόπουλος, Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὅρος 2019, σελ. 921).

Μάλιστα ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γράφει ὅτι **ή φιλόθεη καί ἐνάρετη ψυχή εὐθύς μετά τόν χωρισμό της ἀπό τό σῶμα συναισθάνεται τήν μακαριότητα πού τήν ἀναμένει** (μετάφραση Ἰγνατίου Σακαλῆ): «Δέχομαι τούς λόγους τῶν σοφῶν, ὅτι κάθε ἐνάρετη καί φιλόθεη ψυχή, μόλις ἀπαλλαγεῖ ἀπό τό σῶμα μέ τό ὅποῖον εἶναι συνδεδεμένη, ἔρχεται εὐθύς εἰς συναίσθησιν τῆς καλοτυχίας πού τήν περιμένει καί ἀρχίζει νά τήν θαυμάζει, ἐπειδή ἐκεῖνο πού ἔφερε ἐμπόδια ἔχει καθαρισθῆ ἢ ἔχει ἀπορριφθῆ ἢ ἔχει πάθει ὅ,τιδήποτε ἄλλο, τέλος πάντων. Αἰσθάνεται τότε μίαν θαυμασίαν ἡδονήν. Χαίρεται καί φαιδρῆ προχωρεῖ πρὸς τόν Κύριόν της, ὡσάν νά ἔχει ξεφύγη ἀπό τήν ζωήν αὐτήν, ὅπως κανένα δεσμωτήριον, καί νά ἔχη ἀποτινάξει τά δεσμά, πού τήν ἐβάρυναν καί ἔσυραν πρὸς τά κάτω τά πτερά τοῦ νοῦ. Καί ὡσάν μέ τήν φαντασίαν ἀπολαμβάνει τήν μακαριότητα πού ἀπλώνεται ἐμπρός της». (Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰς Καισάριον τόν ἀδελφόν αὐτοῦ 21, 5-10, μετάφραση Ἰγνατίου Σακαλῆ, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 417 καί 419). **Εἶναι βάσιμον νά ὑποθέσουμε ὅτι ή φαύλη ψυχή ἔχει τά ἀκριβῶς ἀντίθετα βιώματα.**

Τήν μερική κρίση θά ἀκολουθήσει ή τελική καί όριστική κρίση τήν ἔσχατη ἡμέρα τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

5. Τρόποι βοήθειας τῶν τεθνεώτων

Παρ’ ὄλο ὅτι μετά τόν θάνατο ὁ καιρός τῆς μετανοίας πέρασε ἀνεπιστρεπτί, ή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ὑποστηρίζει ὅτι τά μνημόσυνα, οἱ Θεῖες Λειτουργίες, οἱ ἀτομικές προσευχές καί οἱ ἐλεημοσύνες τῶν ζώντων ὠφελοῦν τά μέγιστα τίς ψυχές τῶν τεθνεώτων.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός λέει μέ τρόπο ἀπλό ἀλλά καί συνοπτικό στήν Τέταρτη Διδαχή του: «*Ἄν ἀγαπᾶτε τούς ἀποθαμμένους, κάμνετε ὅ,τι ἠμπορεῖτε διά τήν ψυχήν των συλλείτουργα, μνημόσυνα, νηστείας, προσευχάς, ἐλεημοσύνας*».

Μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλεια τῶν ψυχῶν πού μνημονεύονται στή Θεία Λειτουργία. Ἐπ'αὐτοῦ εἶναι σύμφωνη ὅλη ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως ἔχει γραφεῖ, «*ὅλοι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τό κυριότερο πού συνιστοῦν γιά τήν ἀνάπαυση τῶν κεκοιμημένων μας νά μνημονεύονται τά ὀνόματά τους κατά τήν τέλεση τοῦ ἀγιωτάτου Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας*». (Ἀβραάμ Μ. Κοκάλη, *Ἡ φροντίδα μας γιά τούς κεκοιμημένους*, ἐκδ. Σωτήρ, Ἀθήναι 2014, σ. 16).

Ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας γράφει στό ἔργο του *Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν*: «*Ἀπό ὅλα ὅσα ἔχουν λεχθῆ συνάγεται ἐκεῖνο, ὅτι ὅλα ὅσα πραγματοποιοῦνται στήν ἱερά τελετή εἶναι κοινά καί σέ ζωντανούς καί σέ ἀποθανόντας*» (Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν* ΜΔ 4, μετάφρασις Παναγιώτη Χρήστου, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 207). «*Ὁ Χριστός*», κατά τόν ἱερό Πατέρα, «*μεταδίδει τόν ἑαυτόν του καί σ' αὐτούς (τούς νεκρούς) μέ τόν τρόπο πού αὐτός γνωρίζει*» (Νικολάου Καβάσιλα, ὁ.π., σελ. 201). Καί ἐπίσης ἡ μετάληψη τοῦ σώματος καί τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ παράδεισος γιά τούς κεκοιμημένους: «*Τώρα ὅμως αὐτό πού προμηθεύει στούς ἐκεῖ εὕρισκομένους κάθε ἀπόλαυσι καί μακαριότητα, ὅπως καί ἂν τό εἰπῆς, εἴτε παράδεισο εἴτε κόλπους τοῦ Ἀβραάμ εἴτε τόπους καθαρούς ἀπό κάθε λύπη καί ὀδύνη, καί φωτεινούς καί χλοερούς καί ἀναψυκτικούς, εἴτε βασιλεία καθ' ἑαυτή, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά αὐτό τό ποτήριο καί αὐτός ὁ ἄρτος*» (Νικολάου Καβάσιλα, ὁ.π., σελ. 209).

Γιά τήν **ὠφέλεια καί τή σημασία τῶν μνημοσύνων** διαφωτιστικός εἶναι ὁ Λόγος περὶ ἐξόδου ψυχῆς τοῦ ἁγίου Μακαρίου. Κάποτε ὁ ἅγιος Μακάριος ρώτησε τούς Ἀγγέλους πού τόν ἀκολουθοῦσαν στήν ἔρημο: «*Ἐπειδή ἀπό τούς Ἁγίους Πατέρες μᾶς δόθηκε τό νά τελοῦμε μνήμη τῶν κεκοιμημένων κατά τήν τρίτη, τήν ἐνάτη καί τήν τεσσαρακοστή ἡμέρα, ποιό εἶναι τό ὄφελος γιά τόν κεκοιμημένο; Ὁ Ἄγγελος ἀπάντησε: "ὁ Θεός δέν ἐπιτρέπει νά γίνεται τίποτε τό μή ἀπαραίτητο καί ἀνώφελο στήν Ἐκκλησία Του. Γιατί, ὅταν κατά τήν τρίτη ἡμέρα τελεῖται μνημόσυνο στήν ἐκκλησία, τότε ἡ ψυχή τοῦ τεθνεῶτος λαμβάνει παρηγοριά ἀπό τόν Ἄγγελο γιά τή λύπη της λόγω τοῦ χωρισμοῦ ἀπό τό σῶμα. Λαμβάνει παρηγοριά ἐπειδή γιά χάρη της τελεῖται στήν Ἐκκλησία δέηση καί προσφορά λαμβάνει ἔτσι ἡ ψυχή τήν ἀγαθή ἐλπίδα. Γιατί κατά τήν διάρκεια τῶν δύο προηγουμένων ἡμερῶν ἐπιτρέπεται στήν ψυχή νά ἐπισκεφθεῖ ὅποιο μέρος θελήσει συνοδεία τῶν Ἀγγέλων. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ φιλοσώματος ψυχή, περιφέρεται ἄλλοτε γύρω ἀπό τήν οἰκία πού ἀποχωρίστηκε ἀπό τό σῶμα της, ἄλλοτε στόν τάφο πού ἐκεῖνο εἶναι θαμμένο. Ἔτσι περιφέρεται σάν πουλί ψάχνοντας τήν φωλιά του. Ἡ ἀρετωθεῖσα ψυχή, πάλι πηγαίνει στά μέρη ὅπου ἐνάσκησε τήν ἀρετή. Κατά τήν τρίτη ἡμέρα, Ἐκεῖνος ὁ Ὅποιος ἀναστήθηκε ἐκ νεκρῶν ὀρίζει στήν κάθε χριστιανική ψυχή, σύμφωνα μέ τό παράδειγμα τῆς*

ἀναστάσεώς Του, νά ἀνεβεί στους οὐρανοὺς ὥστε νά προσκυνήσει τόν Θεό τῶν πάντων. Ἐξ αὐτοῦ εἶναι πολύ σωστή ἡ συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας νά τελεῖ μνημόσυνο τήν τρίτη ἡμέρα. Μετά τήν προσκύνηση τοῦ Θεοῦ διατάσσεται νά ἐπιδειχθοῦν στήν ψυχή οἱ ποικίλες καί τερπνές εὐφροσύνες καί τά κάλλη τοῦ παραδείσου. Ὅλα αὐτά ἡ ψυχή τά ἀντικρίζει γιά ἕξι ἡμέρες, θαυμάζοντας καί δοξάζοντας τόν Δημιουργό τοῦ παντός, τόν Θεό. Βλέποντας ὅλα αὐτά, ἀλλάζει καί λησμονεῖ τήν θλίψη πού εἶχε κατοικώντας στό σῶμα. Ὡστόσο, ἄν εἶναι ἐνοχη ἁμαρτιῶν, βλέποντας ὅλα αὐτά στενάζει καί ἀνακράζει λέγοντας: «Ἀλλοίμονο μου! Πόσα ἀμέλησα σέ ἐκεῖνον τόν κόσμο, προσβλέποντας μόνον στήν ἱκανοποίηση τῶν παθῶν μου, διήνυσα τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς μου ἐν ἀκηδία καί δέν ὑπηρέτησα τόν Θεό ὅπως θά ἔπρεπε, ὥστε νά ἀξιωθῶ αὐτῶν τῶν χαρίτων καί αὐτῆς τῆς δόξης. Ἀλλοίμονο σέ μένα τήν ταλαίπωρη!»... Καί μετά ἀπό τήν παραμονή ἕξι ἡμερῶν σέ ὅλες τίς εὐφροσύνες τῶν δικαίων, οἱ Ἄγγελοι τήν ἐπιστρέφουν πάλι νά προσκυνήσει τόν Θεό. Ὡς ἐκ τούτου, ὀρθά πράττει ἡ Ἐκκλησία τελώντας μνημόσυνο τήν ἑνατη ἡμέρα. Μετά τήν δευτέρα προσκύνηση, ὁ Δεσπότης προστάζει νά μεταφερθεῖ ἡ ψυχή στήν κόλαση καί νά τῆς ἐπιδειχθοῦν ἐκεῖ ὅλα τά μέρη τῶν μαρτυρίων, τά ποικίλα μέρη τῆς κολάσεως καί τά πολυποίκιλα μαρτύρια τῶν ἀθέων, κατά τά ὁποῖα οἱ ψυχές τῶν ἁμαρτωλῶν ὀδύρονται, ἐκεῖ ὅπου ἀκούγεται ὁ τριγμός τῶν ὀδόντων. Σέ ἐκεῖνα τά μέρη ἡ ψυχή περιφέρεται τριάντα ἡμέρες, τρέμοντας νά μὴν καταδικασθεῖ καί ἡ ἴδια σέ ἐγκλεισμό σέ ἐκείνην τήν φυλακή. Τήν τεσσαρακοστή ἡμέρα ἡ ψυχή πάλι φέρεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί τότε ὁ Κριτής ὀρίζει στήν ψυχή τό μέρος πού τῆς ἀρμόζει κατά τά ἔργα της. Ὡς ἐκ τούτου, καί πάλι ὀρθά ἡ Ἐκκλησία τελεῖ μνημόσυνο ὑπέρ τῶν κεκοιμημένων τήν τεσσαρακοστή ἡμέρα» (Μακαρίου Αἰγυπτίου, Λόγος περί ἐξόδου ψυχῆς, PG 34,385D-392B. Παρατίθεται στήν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα Δογματική τοῦ Ἁγίου Ἰουστίνου Πόποβιτς στίς σελ. 930-931).

Βέβαια ὁ μακαριστός καθηγητής Π. Τρεμπέλας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ὠφέλεια ἀπό τά μνημόσυνα εἶναι περιορισμένη. (Π. Ν. Τρεμπέλα, ὁ.π., σελ. 411). Ὅμως ἡ ἐμπειρία τῶν ἀγίων καί ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων συνηγορεῖ ὑπέρ τῆς ἐλαφρύνσεως ἀκόμη καί ὑπέρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κολάσεως μέσω τῶν μνημοσύνων, προσευχῶν, λειτουργιῶν καί ἀγαθοεργιῶν. Εἶναι ἀρκετά σύνηθες τό γεγονός τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπό τήν κόλαση μέσω τῶν ἀνωτέρω τρόπων βοήθειας τῶν τεθνεώτων. Αἴφνης ὁ μακαριστός καθηγητής Νίκος Ματσούκας γράφει στή Δογματική του: «Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δέν ὑπόκειται σέ κανένα νόμο, ἄν ἡ ψυχή τόν ζητάει καί τόν θέλει. Τό ἔλεος του εἶναι ἀπροσμέτρητο. Αὐτό τό νόημα ἔχουν οἱ εὐχές καί τά μνημόσυνα. Πέρα ἀπό ὅσα λένε οἱ λόγιοι πατέρες, καί ἡ ἀπλή ἀσκητική παράδοση κινεῖται στήν ἴδια γραμμὴ τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας. Σύμφωνα μέ μιά διήγηση ἑνας γιατρός, ὀνόματι Ἰούστος, ἔκλεψε χρήματα, καί σάν πέθανε πῆγε στήν κόλαση. Στά ὄνειρα τοῦ ἀδελφοῦ του παραπονιόταν πὼς περνοῦσε ἄσκημα. Μετά τριάντα λειτουργίες γλίτωσε τήν κόλαση! Παρουσιάστηκε στόν ἀδελφό του, κατ' ὄναρ καί πάλι, καί τοῦ εἶπε πὼς ἦταν καλά. (Εὐεργετινός, τόμος Β, Αθήναι 1958, σελ.77-79 καί Νίκου Α. Ματσούκα, Δογματική καί συμβολική θεολογία Β, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη

1985, σελ. 547)

Ἐπίσης θά καταθέσουμε τρεῖς θαυμαστές διηγήσεις γιά τήν ἀπαλλαγή ἀπό τήν κόλαση ὀρισμένων δυσσεβῶν προσώπων πού ἀναφέρει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Γιατί ὅμως τό πρᾶγμα θεωρεῖται δυσβάστακτο; Μήπως ἡ πρωτομάρτυς δέν ἔσωσε τήν Φαλκονίλλα μετά τό θάνατό της; Βέβαια θά ἰσχυρισθεῖς ἴσως ὅτι αὐτή τό ἔκανε μέ τήν ἀξία της, ἐπειδή ἦταν πρωτομάρτυς καί ἔπρεπε νά εἰσακουσθεῖ ἡ δέησή της. Ἐγώ ὅμως ὡς ἀπάντηση σ' αὐτό λέω· καλᾶ ἔπραξε ἡ πρωτομάρτυς ἐκεῖ. Πρόσεξε ὅμως γιά χάρη τίνος ἔγινε ἡ παράκληση· ὅτι δηλαδή ἔγινε γιά χάρη μιᾶς Ἑλληνίδας καί εἰδωλολάτρισσας, πού ἐργαζόταν σέ ἐντελῶς βέβηλο καί ξένο κύριο. Ἐνῶ ἐδῶ ἕνας πιστός ἀπευθύνεται στόν ἴδιο Κύριο γιά χάρη ἄλλου πιστοῦ. Βάλε λοιπόν τό ἕνα δίπλα στό ἄλλο, γιά νά δεῖς ἂν συγκρίνονται, καί δέν θά σοῦ μείνει ἀμφιβολία» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὅ.π., σελ.165).

Ἡ δεύτερη διήγηση: «Σέ ἄλλον πάλι ἀπό τούς θεοφόρους πατέρες, πού εἶχε κάποιο μαθητή πού ζοῦσε ζωή ἄτακτη, ὅταν αὐτός ἔφτασε στό τέλος τῆς ζωῆς του ἀπό ἀπερισκεψία, ὁ πολυεύσπλαχνος καί φιλόψυχος Κύριος, ἐπειδή ὁ γέροντας τόν παρακάλεσε μέ δάκρυα, τοῦ φανέρωσε ὅτι θά τόν κάψει στή φλόγα μέχρι τόν λαιμό, ὅπως τόν πλούσιο τῆς παραβολῆς τοῦ Λαζάρου. Ἐπειδή ὅμως μετά ἀπό αὐτό ὁ ἅγιος κατέβαλε μεγάλο κόπο παρακαλώντας τό Θεό μέ δάκρυα, ὁ Θεός τοῦ φανέρωσε ὅτι θά τόν βάλει στή φλόγα μέχρι τή ζώνη. Στή συνέχεια, ἀφοῦ καί πάλι ὁ ἅγιος κατέβαλε ἀλλεπάλληλες προσπάθειες, ἔδειξε στό γέροντα σέ ὀπτασία ὅτι εἶναι τελείως ἐλεύθερος καί ἀπαλλαγμένος ἀπό τή φωτιά τῆς κολάσεως» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὅ.π., σελ.167).

Ἡ τρίτη διήγηση: «Πρέπει λοιπόν μαζί μ' αὐτούς νά θυμηθοῦμε καί ἄλλες ἱστορίες. Ὁ Γρηγόριος λοιπόν ὁ Διάλογος, ἐπίσκοπος τῆς παλαιᾶς Ρώμης, ἄνδρας, ὅπως ὅλοι γνωρίζουν, ξακουστός σέ ἀγιωσύνη καί γνώση, μέ τόν ὁποῖο, λένε, ὅτι, ὅταν λειτουργοῦσε, συλλειτουργοῦσε οὐράνιος καί θεῖος ἄγγελος, καθώς κάποτε περπατοῦσε στό λιθόστρωτο, σταμάτησε ἐπίτηδες καί ἔκανε μακρά προσευχή στόν φιλόψυχο Κύριο γιά τή συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ βασιλιᾶ Τραϊανοῦ. Καί ἀμέσως φωνή πού ἦρθε ἀπό τό Θεό σ' αὐτόν ἄκουσε νά τοῦ λέει τά ἑξῆς. “Ἄκουσα τήν προσευχή σου, λέει, καί δίνω συγχώρηση στόν Τραϊανό· ἐσύ ὅμως νά μή ἐξακολουθήσεις νά μοῦ προσφέρεις προσευχές γιά ἀσεβεῖς.” Ὅτι αὐτό εἶναι ἀληθινό καί ἀναμφισβήτητο, μάρτυρας εἶναι ὀλόκληρη ἡ Ἀνατολή καί ἡ Δύση. Νά λοιπόν αὐτό εἶναι ἀνώτερο ἀπό τή Φαλκονίλλα. Γιατί ἐκείνη δέν ἔγινε αἰτία κακοῦ σέ κανένα, ἐνῶ αὐτός προκάλεσε τόν πικρό θάνατο πολλῶν μαρτύρων» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὅ.π., σελ.177). Διαπιστώνουμε ἀπό αὐτές τίς τρεῖς διηγήσεις τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ ὅτι ὁ Θεός μέ τίς προσευχές τῶν ἀγίων ἐλευθερώνει καί ἀπαλλάσσει ἀπό τήν κόλαση ἀμελεῖς, ἀσεβεῖς ἀκόμη καί θεομάχους, ὅπως ἦταν ὁ αὐτοκράτορας Τραϊανός.

Ἀκόμη θά ἀναφέρουμε ὅσα γράφει ἐπί τοῦ προκειμένου θέματος τό Τριώδιον τό

Ψυχοσάββατον πρό τῆς Απόκρεω: «Ὅτι δέ ὠφελεῖ τάς ψυχάς τά ὑπέρ αὐτῶν γινόμενα, δῆλον μὲν καί ἐξ ἄλλων πολλῶν, ἀλλά δὴ καί ἐκ τῆς κατὰ τόν ἅγιον Μακάριον ἱστορίας. Ὅς ἀνδρός ἀσεβοῦς Ἑλληνοξηρόν κρανίον, κατὰ τήν ὁδόν παριῶν (=περνώντας) εὐρηκῶς, ἤρετο (=ρώτησε). Εἴ τινα ποτε ἐν Ἄδῃ παραμυθίας (=παρηγοριᾶς) αἴσθησιν ἔχουσι; Τό δέ ἀπεκρίνατο, πολλήν αὐτούς ἔχειν ἄνεσιν, ἠνίκα (=ὅταν) ὑπέρ τῶν κεκοιμημένων εὐχῆ (=προσεύχεσαι), Πάτερ, εἶπόν. Ἦν γάρ τοῦτο ποιῶν ὁ μέγας, καί δεόμενος τοῦ Θεοῦ (=παρακαλοῦσε τόν Θεό), μαθεῖν ἐπιέμενος (=θέλοντας νά μάθει), εἰ ὠφέλειά τις τοῖς προκεκοιμημένοις ἐντεῦθεν ἐγίνετο. Ἀλλά καί Γρηγόριος ὁ Διάλογος διά προσεχῆς, τόν βασιλέα Τραϊανόν σέσωκεν ἀκούσας παρά Θεοῦ, μή ἄλλοτέ ποτε αὐτόν ὑπέρ ἀσεβοῦς δεηθῆναι (=νά μή παρακαλέσει). Ναί μὴν (=βεβαίως) τόν καί θεοστυγῆ (=θεομίσητο) Θεόφιλον, Θεοδώρα ἡ Βασιλίς, διά τῶν ἀγίων καί ὁμολογητῶν Ἀνδρῶν, τῶν βασάνων ἐξήρπασε καί διέσωσεν, ὡς ἰστόρηται» (Τριῶδιον, Σαββάτον πρό τῆς Απόκρεω).

Προσέτι ἅς ἀναφέρουμε καί δύο διηγήσεις ἀπό τήν ζωή τοῦ **Γέροντα Ἰωσήφ τοῦ ἡσυχαστοῦ** πού δείχνουν ὅτι οἱ προσευχές τῶν ἱερέων, τῶν μοναχῶν ἀκόμη καί τῶν λαϊκῶν, τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν μποροῦν νά βγάλουν πρόσωπα ἀπό τήν κόλαση. Ἡ πρώτη διήγηση: «Πῆγε, λοιπόν, κι ὁ Γέροντας ρωτοῦσε γιά ὅλους τους παλιούς ἐκεῖ. Πῶς ρωτᾶμε, ἂν ἔλθει κάποιος ἀπ' τὸ χωριό μας; Τί κάνει ὁ τάδε; Τί κάνει ὁ τάδε; Ὅλα αὐτά. Ἔτσι ρώταγε κι ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, νὰ 'χοῦμε τήν εὐχούλα του. Μεγάλος ἀγωνιστής. Καί μέγας πατριώτης. Καί ἔφτασαν σέ κάποιον καί λέει:

- Αὐτὸς τί κάνει;

Ἦταν λίγο δυσκολεμένος.

- Αὐτός, λέει, Γέροντα, πέθανε χωρὶς νὰ ἐξομολογηθεῖ. Καί μᾶς ἄφησε μεγάλη στενοχώρια.

Τὸν κοίταξε καλὰ-καλὰ ὁ Γέροντας, διεισδυτικὰ καί μὲ νόημα, ἐμβλέψας, πού λέει τὸ Εὐαγγέλιο, καί τί τοῦ λέει;

- Ἀδελφὲ δὲν ἔχεις δίκαιο. Ἐξομολογήθηκε ὁ Κώστας.

[...]

- Πῶς ἐξομολογήθηκε;

- Πρὶν φύγει μοῦ ἔγραψε ἓνα γράμμα. Καί μοῦ τὰ ἔγραψε ὅλα. Ὅλα! Κι ἐγώ, ἀπὸ τὴν ὥρα πού τὰ 'γράψε καί ἔριξε τὸ γράμμα, ὁ Θεὸς τὸν εἶχε συγχωρέσει. Τὸ εἶδα ἐγώ. Κι ὅταν πῆρα τὸ γράμμα καί τὸ διάβασα, τὸν συγχώρεσα κι ἐγώ.

Θὰ μοῦ πεῖς, “Γιατί τὰ κάνει αὐτὰ ὁ Θεός”; Μὰ ὁ Θεὸς τρώγεται, ρὲ παιδιά, νὰ Τοῦ δώσουμε μία ἀφορμὴ...

Καταλαβαίνετε πῶς τρώγεται; Τρώγεται! Τρώγεται!

Κι ἄλλη φορᾶ, πάλι ὁ Γέροντας, ἄς τὸ ποῦμε κι αὐτό, δὲν πειράζει, ὅλα μὲς στὴν ἴδια Χάρη εἶναι, εἶδε στὸ ὕπνο του ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, ποὺ ἦταν ἀκόμη στὸ Ἅγιο Ὄρος, ἔτι ζῶν, δηλαδή, τὸν παπὰ τοῦ χωριοῦ του, ὁ ὁποῖος εἶχε πεθάνει. Καὶ τί τοῦ λέει;...

- Γέροντα Ἰωσήφ, νὰ σοῦ πῶ κάτι. Ὅταν ἤμουνα στὴ γῆ, πίστευα πῶς μόνο οἱ προσευχῆς τῶν ἱερέων, βγάζουν ἀνθρώπους ἀπ’ τὴν κόλαση καὶ συγχωρᾶνε ἁμαρτωλούς. Τώρα ἐδῶ πού ἦρθα, ξέρεις τί βλέπω; Ὅχι μόνο οἱ προσευχῆς τῶν ἱερέων, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες, σίγουρα, ἀλλὰ καὶ οἱ προσευχῆς τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων βγάζουν ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν κόλαση. Γιατί; Γιατί ὁ Χριστὸς ἀφορμὴ καὶ αἰτία ζητάει καὶ τρώγεται νὰ Τοῦ δώσουμε αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ νὰ συγχωρέσει καὶ νὰ βάλει στὸν Παράδεισο.

Καταλάβετε ὅτι χάνουμε τὴν ψυχὴ μας τζάμπα ἀπὸ τὴν ἀμέλεια καὶ τὴν ἀδιαφορία;

Τόσο ἐνδιαφέρεται ὁ Χριστός. Τόσο μᾶς ἀγαπάει. Καὶ τόσα μᾶς προσφέρει». (Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἀρχιμανδρίτη, π. Ἀνανία Κουστένη, *Λόγοι γιὰ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο*, τόμος Δ', τῶν ἐκδόσεων Ἀκτὴ).

Ἡ δεύτερη διήγηση: «Ὁ ἁγιασμένος Γέροντας (ὁ π. Ἰωσήφ ὁ ἠσυχαστής) εἶχε μιὰ ἐξαδέλφη, τὴν Κατερίνα, ἡ ὁποία ὅταν ἦτο στὸν κόσμο, καρόιδευε τοὺς παπάδες καὶ τοὺς ψάλτες; πῶς διάβαζαν, πῶς ἔψαλλαν, πῶς περπατοῦσαν καὶ γελοῦσε. Ἄν καὶ ἡ ζωὴ της δὲν ἦτο καθόλου καλὴ, ἐν τούτοις αὐτὸς τὴν ἀγαποῦσε πολὺ.

Ἐμαθε λοιπὸν πῶς ἡ ξαδέλφη του, πολὺ νέα κοπέλα, πέθανε καὶ μάλιστα ὄχι καλὰ. Ὅταν ἔφθασε στίς τελευταῖες στιγμὲς της, ὁ Θεὸς τὴν παραδειγματίσε, γιὰ νὰ δείξει στοὺς οἰκείους καὶ συγγενεῖς της ὅτι ἡ συμπεριφορὰ της δὲν ἦτο σωστὴ.

Ἔτσι, ὅταν πέθαινε, ἔβγαζε φωνές, ἔκανε διαφόρους μορφασμούς καὶ κινήσεις ἄσχημες καὶ πάνω σ’αὐτὰ τὰ χάλια ξεψύχησε. Ὁ Γέροντας σάν τὸ ἔμαθε ἄρχισε τὰ κλάματα. Δὲν ἔκλαιγε, πού πέθανε ἡ ἐξαδέλφη του, ἀλλὰ γιατί κολάσθηκε.

Ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἄρχισε συνεχῆ νηστεία καὶ προσευχὴ γι’αὐτήν, μὰ γιὰ πολὺ καιρὸ τὴν ἔβλεπε στὸ σκοτάδι.

Μιὰ φορὰ, ἐνῶ προσευχόταν στὴν καλύβα του, εἶδε ζωντανά τὴν ἐξαδέλφη του νὰ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν κόλασι στὸν οὐρανό, γεμάτη χαρὰ, κρατῶντας ἓνα κλαδί ἐλιάς στὸ χέρι καὶ νὰ φωνάζει:

-Σήμερα είναι ή μεγάλη μου ημέρα. Τώρα πηγαίνω “εις φωτεινόν οΐκημα καί λαμπρόν παλάτιον”.

Τῆς φωνάζει ὁ ὄσιος Γέροντας Ἰωσήφ:

-Κατερίνα, τί ἔπαθες;

-Σήμερα είναι ή μεγάλη μου ημέρα!

Αὐτό φανερώνει ὅτι μέ τά πολλά κομποσχοΐνια καί τίς νηστεΐες τοῦ Γέροντος, ἡ Κατερίνα ἐλευθερώθηκε ἀπό τά δεσμά τῆς κολάσεως! Πράγματι, “πολλά ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη!”» (Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Στεφάνου Κ. Ἀναγνωστοπούλου, *Ἡ “εὐχή” μέσα στόν κόσμο*, ΣΤ΄ ἔκδοσις, Πειραιάς 2017, σελ. 35-36).

Θά ἀντεΐπει κανεὶς πῶς εἶναι δυνατή ἡ τοιαύτη μεταβολή (ἀπό τήν κόλαση στόν παράδεισο), ἐφ’ ὅσον ὅπως ἔχουμε ἤδη πεῖ ἡ μεταθανάτια κατάσταση εἶναι ἀνεπίδεκτη μεταβολῆς; Δέν εἶναι αὐτό κραυγαλαία ἀντίφαση; Ἡ μόνη δυνατή ἀπάντηση εἶναι ὅτι **ὁ Θεός δέν δεσμεύεται ἀπό τίποτε!** Οὔτε ἀπό τήν περιορισμένη λογική καί ἀντιληπτική μας δυνατότητα. Τό ἔλεος του εἶναι ἄφατο καί μή ὑποκείμενο σέ περιορισμούς, πολλῶ μᾶλλον στήν ἀνθρώπινη γνωστική ἱκανότητα. Ὁ ἄκτιστος Θεός εἶναι ἀκαταλήπτως διαφορετικός ἀπό τόν κτιστό ἄνθρωπο! Ὅπως ἔχει γραφεῖ: «*Τό λοιπόν γίνεται ἐλευθερία καί λύτρωσις, ἀλλά δέν ἠμποροῦμεν καί νά τό ἡξεύρομεν... τοῦτο τό ἡξεύρει ὁ ἀλάθηστος Θεός*» (Γρηγορίου ἱερομον. Χίου, *Σύνοψις θείων δογμάτων*. Παρατίθεται στό Χρήστου Ἀνδρούτσου, Δογματική, Δευτέρα ἔκδοσις, ἐκδοτικός οἶκος Ἀστήρ, Ἀθήναι 1956, σελ. 435).

6. Οἱ παραιέσεις τοῦ ἁγίου Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου γιά τούς κεκοιμημένους

Θά κλείσουμε τήν παροῦσα ἐργασία ἀναφερόμενοι στή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου γιά τούς κεκοιμημένους. Ἐδῶ δέν μποροῦμε νά ἀναφέρουμε ὀλόκληρη τή διδασκαλία του. Θά ἐρανισθοῦμε ἀπό τό βιβλίο Γέροντος Παΐσιου Ἀγιορείτου, **Λόγοι, Δ, Οἰκογενειακή Ζωή**, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2002 ὀρισμένα χωρία καί περικοπές, τίς ὁποῖες θά παραθέσουμε. Ὁ ἐνδιαφερόμενος, ἂν θέλει, ἄς διαβάσει ὀλόκληρο τό Κεφάλαιο 3 τοῦ Ἑκτοῦ Μέρους, τό ὁποῖο κεφάλαιο ἐπιγράφεται *Ἡ μετά θάνατον ζωή*.

-Γέροντα, οἱ ὑπόδικοι νεκροί μποροῦν νά προσεύχωνται;

-Έρχονται σέ συναίσθηση καί ζητοῦν βοήθεια, ἀλλά δέν μποροῦν νά βοηθήσουν τόν ἑαυτό τους. Ὅσοι βρίσκονται στόν Ἄδη μόνον ἕνα πράγμα θά ἤθελαν ἀπό τόν Χριστό: νά ζήσουν πέντε λεπτά, γιά νά μετανοήσουν. Ἐμεῖς πού ζοῦμε, ἔχουμε περιθώρια μετανοίας, ἐνῶ οἱ καημένοι οἱ κεκοιμημένοι δέν μποροῦν πιά μόνον τους νά καλυτερεύσουν τήν θέση τους, ἀλλά περιμένουν ἀπό μᾶς βοήθεια. Γι'αὐτό ἔχουμε χρέος νά τούς βοηθοῦμε μέ τήν προσευχή μας.

Μοῦ λέει ὁ λογισμός ὅτι μόνον τό δέκα τοῖς ἑκατό ἀπό τούς ὑπόδικους νεκρούς βρίσκονται σέ δαιμονική κατάσταση καί, ἐκεῖ πού εἶναι, βρίζουν τόν Θεό, ὅπως οἱ δαίμονες. Δέν ζητοῦν βοήθεια, ἀλλά καί δέν δέχονται βοήθεια...Οἱ ἄλλοι ὅμως ὑπόδικοι, πού ἔχουν λίγο φιλότιμο, αἰσθάνονται τήν ἐνοχή τους, μετανοοῦν καί ὑποφέρουν γιά τίς ἀμαρτίες τους. Ζητοῦν νά βοηθηθοῦν καί βοηθοῦνται θετικά μέ τίς προσευχές τῶν πιστῶν. Τούς δίνει δηλαδή ὁ Θεός μιᾶ εὐκαιρία, τώρα πού εἶναι ὑπόδικοι, νά βοηθηθοῦν μέχρι νά γίνει ἡ Δευτέρα Παρουσία. Καί ὅπως σ'αὐτήν τήν ζωή, ἂν κάποιος εἶναι φίλος μέ τόν βασιλιά, μπορεῖ νά μεσολαβήσῃ καί νά βοηθήσῃ ἕναν ὑπόδικο, ἔτσι καί ἂν εἶναι κανεῖς "φίλος" μέ τόν Θεό, μπορεῖ νά μεσολαβήσῃ στόν Θεό μέ τήν προσευχή του καί νά μεταφέρει τούς ὑπόδικους νεκρούς ἀπό τήν μιᾶ "φυλακή" σέ ἄλλη καλύτερη, ἀπό τό ἕνα "κρατητήριο" σέ ἕνα ἄλλο καλύτερο. "Ἡ ἀκόμη μπορεῖ νά τούς μεταφέρει καί σέ "δωμάτιο" ἢ σέ "διαμέρισμα."

Ὅπως ἀνακουφίζουμε τούς φυλακισμένους μέ ἀναψυκτικά κ.λ.π. πού τούς πηγαίνουμε, ἔτσι καί τούς νεκρούς τούς ἀνακουφίζουμε μέ τίς προσευχές καί τίς ἐλεημοσύνες πού κάνουμε γιά τήν ψυχή τους. Οἱ προσευχές τῶν ζώντων γιά τούς κεκοιμημένους καί τά μνημόσυνα εἶναι ἡ τελευταία εὐκαιρία πού δίνει ὁ Θεός στούς κεκοιμημένους νά βοηθηθοῦν, μέχρι νά γίνῃ ἡ τελική Κρίση. Μετά τήν δίκη δέν θά ὑπάρχῃ πλέον δυνατότητα νά βοηθηθοῦν.

Ὁ Θεός θέλει νά βοηθήσῃ τούς κεκοιμημένους, γιατί πονάει γιά τήν σωτηρία τους, ἀλλά δέν τό κάνει, γιατί ἔχει ἄρχοντιά. Δέν θέλει νά δώσῃ δικαίωμα στό διάβολο νά πῇ: "Πῶς τόν σώζεις αὐτόν, ἐνῶ δέν κοπίασε;". Ὄταν ὅμως ἐμεῖς προσευχώμαστε γιά τούς κεκοιμημένους, Τοῦ δίνουμε τό δικαίωμα νά ἐπεμβαίῃ. Περισσότερο μάλιστα συγκινεῖται ὁ Θεός, ὅταν κάνουμε προσευχή γιά τούς κεκοιμημένους παρά γιά τούς ζῶντες.

Γι'αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει τά κόλυβα, τά μνημόσυνα. Τά μνημόσυνα εἶναι ὁ καλύτερος δικηγόρος γιά τίς ψυχές τῶν κεκοιμημένων. Ἔχουν τή δύναμη καί ἀπό τήν κόλαση νά βγάλουν τήν ψυχή. Κι ἐσεῖς σέ κάθε Θεία Λειτουργία νά διαβάσετε κόλλυβο γιά τούς κεκοιμημένους. Ἔχει νόημα τό σιτάρι. "Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ" (Α΄ Κορινθ. 15, 42)...

-Γέροντα, αὐτοί πού ἔχουν πεθάνει πρόσφατα ἔχουν μεγαλύτερη ἀνάγκη ἀπό προσευχή;

-Έμ, όταν μπαίνει κάποιος στη φυλακή, στην αρχή δεν δυσκολεύεται πού πολύ; Νά κάνουμε προσευχή για τους κεκοιμημένους πού δεν ευαρέστησαν στον Θεό, για νά κάνει κάτι καί γ'αυτούς ό Θεός.Ίδίως, όταν ξέρουμε ότι κάποιος ήταν σκληρός - θέλω νά πώ, ότι φαινόταν σκληρός, γιατί μπορεί νά νομίζουμε ότι ήταν σκληρός, αλλά στην πραγματικότητα νά μήν ήταν - καί είχε καί άμαρτωλή ζωή, τότε νά κάνουμε πολλή προσευχή, Θεϊες Λειτουργίες, Σαρανταλείτουργα για τήν ψυχή του καί νά δίνουμε έλεημοσύνη σέ φτωχούς για τήν σωτηρία τής ψυχής του, για νά ευχηθούν οι φτωχοί "ν'άγιασουν τά κόκκαλά του", ώστε νά καμφθῆ ό Θεός καί νά τον έλεήσει. Έτσι ό,τι δεν έκανε εκείνος, τό κάνουμε έμεις γ'αυτόν. Ένώ ένας άνθρωπος πού είχε καλωσύνη, άκόμη καί αν ή ζωή του δεν ήταν καλή, επειδή είχε καλή διάθεση, μέ λίγη προσευχή πολύ βοηθιέται.

Έχω ύπ' όψιν μου γεγονότα πού μαρτυρούν πόσο οι κεκοιμημένοι βοηθιούνται μέ τήν προσευχή πνευματικών ανθρώπων. Κάποιος ήρθε στό Καλύβι καί μου είπε μέ κλάματα: "Γέροντα, δεν έκανα προσευχή για κάποιον γνωστό μου κεκοιμημένο καί μου παρουσιάστηκε στον ύπνο μου. Έίκοσι μέρες, μου είπε, έχεις νά μέ βοηθήσης' μέ ξέχασες καί ύποφέρω'. Πράγματι, μου λέει, έδω καί είκοσι μέρες είχα ξεχασθῆ μέ διάφορες μέριμνες καί ούτε για τον έαυτό μου δεν προσευχόμουν"(Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Λόγοι, Δ, Οίκογενειακή ζωή, Έρόν Έσυχαστήριον Ευαγγελιστής Έωάννης ό Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2002, σελ. 274 έως 277*).

Τέλος θέλω νά καταθέσω μία διήγηση πού μάς είπε ό μακαριστός γέροντας **π. Γεώργιος Καψάνης**: Σ' ένα γυναικειό Μοναστήρι ήταν μία άμελής καί άνυπάκουη μοναχή, ή όποία δημιουργούσε πολλά προβλήματα στην άδελφότητα. Παρά τίς συνεχείς νουθεσίες τής ήγουμένης, ή έν λόγω μοναχή έμενε άδιόρθωτη. Τέλος ή ήγουμένη πήρε τήν άπόφαση νά τήν διώξει από τό μοναστήρι. Τήν παραμονή τής ανακοινώσεως τής άποφάσεως της ή ήγουμένη είδε στον ύπνο της ένα γηραλέο άνθρωπο ό όποιος τής είπε «γιατί θέλεις νά μου στερήσεις τήν ανάπαυσή μου; Είμαι ό πατέρας τής Μοναχής τάδε». Ήταν ή άνυπάκουη καί άμελής μοναχή, ή όποία όμως έκανε ένα κομποσχοίνι κάθε μέρα για τον κεκοιμημένο πατέρα της. Έτσι ή ήγουμένη άλλαξε γνώμη καί κράτησε τήν έν λόγω μοναχή στό Μοναστήρι.

7. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Τό συμπέρασμα πού έξάγεται άβιάστως καί άσφαλώς έξ όλων τών άνωτέρω είναι ότι οι ψυχές τών κεκοιμημένων μπορούν νά βρούν μεγάλη καί άποτελεσματική βοήθεια από τους ζώντες. Η άγάπη του Θεού είναι άφατη, άπερινόητη καί άκατάληπτη προς όλους τους ανθρώπους, ζώντες καί κεκοιμημένους, δικαίους καί άμαρτωλούς καί μπορεί νά έλαφρύνει τήν κόλαση καί, άκόμη σημαντικώτερο, νά λυτρώσει από τήν κόλαση ψυχές. Άπαραίτητη βέβαια καί ή ένεργοποίηση καί συνδρομή τών ζώντων

πρός τοῦτο. Τίποτε δέν πράττει ὁ Θεός χωρίς τήν συγκατάθεση καί συνεργία τῶν ἀνθρώπων.

Τέλος σάν ὑστερόγραφο θέλω νά προσθέσω ἀκόμη κάτι: μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νά μοῦ προσάψει τήν παρατήρηση, ἢ καί τή μομφή ἀκόμη, ὅτι ἔγραψα μία δοξογραφικοῦ χαρακτήρα ἐργασία χωρίς προσωπική γνώμη καί σχόλια. Αὐτό ἦταν μία προσωπική καί συνειδητή ἐπιλογή: λόγω τῆς ἀδηλότητος τοῦ θέματος ἐλάχιστα ἔως καθόλου μπορεῖ νά ὑπεισέλθει προσωπικός στοχασμός καί γνώμη σ'αυτό. Γι'αυτό ἀρκέστηκα στίς γνώμες καί διηγήσεις τῶν Πατέρων, παλαιῶν καί νεωτέρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κάποια ἐμπειρία ἐπί τοῦ προκειμένου.

(Πηγή: antifono.gr)

ΣΧΕΤΙΚΟ: [Ἡ αἰωνιότητα της κολάσεως \(Φώτιος Σχοινάς, Δρ. Φιλοσοφίας\)](#)